

(əvvəli ötən sayımızda)

Turanlı öntürk tayfaların çox qədim zamanlardan etibarən indiki Gürcüstan ərazilərində məskunlaşdıqları bir çox qədim mətnlərdə də öz əksini tapmışdır. Salmələrdə yazıldığına görə Pişdadian sülaləsindən Keyxosrov türklərə qarşı mübarizə apararkən 28 türk ailəsi qurtulmaq üçün Gürcüstanda sığınacaq tapmış və Mamasakilər sülaləsi onları Mtsxeti yaxınlığındakı ərazilərdə yerləşdirmişlər. Bu tarixi fakt ilk dəfə Klaprot tərəfindən irəli sürülmüş və sonradan San Martin bu rəqəmi öz salnamə nüsxəsində aşkar etmişdir. Lakin Rumyantsev muzeyində saxlanılan bir salnamə əlyazmasında Gürcüstana sığınan bu türklərin 28 deyil, 28 min ailə olduğu yazılmışdır. Vakhoutc bu yerləşdirilən türklərin 2800 evdən ibarət olduğunu qeyd edir. Salmələrdə bu türklər Barbaslar adlandırılır. (Mari Brosset, 1858, Səh. XXIII)

Keyxosrovlə əlaqədar bu tarixi hadisə İranlı arilərin e.q. VIII əsrdə şərqdən gələrək Urmiyə gölündən güneydə məskunlaşmış turanlı Bars, Saqartı, Qurzan, Aqvan, Qarqar tayfalarının ərazilərinə basqınları nəticəsində bu tayfaların öz yerlərini tərk edib şimala-Qafqaz istiqamətində hərəkət edərək Qafqazın cənub ərazilərində yerləşmələrini əks etdirir. Salmələr Mamasakilərin himayə etdiyi bu türkləri yanlışlıqla Barbas adlandırılır, heç şübhəsiz onların əsl adları Barsdır və onlar Urmiyə gölünün yaxınlığındakı Bars/Parsua ölkəsinin turanlı xalqıdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Barslar da etnik mənşə baxımından Arta sakları olub Bars adı onların epnim totemləri idi. Bir çox tarixi mənbələrdə yazıldığı kimi e.q. 900-cü ildə şərqdən gələn iranlı arilər ilk öncə həmin Barsua ölkəsində yerləşmiş və yerli turanlı əhali onlara qarşı mübarizə şəraitində öz yurdlarını tərk edib quzeyə doğru köç etmişlər.

Yadelli İranlı tayfaların bu ərazidə yerləşmələri onlarla yerli turanlı tayfalar arasında gərgin mübarizəyə səbəb olmuş və sonradan Barsada yerləşən irandilli tayfalar da assurların təzyiqinə davam gətirməyərək yerli turanlı artaların bir qolu olan Akaman ailəsinin rəhbərliyi altında güneyə doğru hərəkət edərək indiki Fars vilayətində yerləşmiş və Parsua/-Parsamaşadlı yeni bir krallığın əsasını qoydular.

Borçalı elinin adının izahı bəzi toponimik lüğətlərdə və Vikipediya "börü çala" kimi izah olunması fikrimizə görə toponi-

ğu fikrin qətiyyətlə əleyhinə çıxır. (Mari Brosset, Histoire de la Georgie, Səh. VI)

Gürcülərə türklər və farslar tərəfindən verilən Gürcü ekzotoniiminin kökünü təşkil edən Qurq/Qurğ adının mənası iran dillərindən alınma söz olaraq qurd kimi izah olunur. Gürcistan adının mənası "Qurdlar ölkəsi" kimi şərh olunur. Gürcüstan adı Xəzər dənizinin Cənub şərqində yerləşən və adı eynilə "Qurdlar ölkəsi" anladığında Gürqan və ya

Ələsgər Siyablı

Dünya tarixinin Turan dövrü

min adının gerçək anlamına uyğun deyil.

Borçalının adının Bars adından ibarət olduğu ərəb coğrafiyaçısı Yakut Həməvinin əsərində də əks olunmuşdur. Yakut yazır ki, Barşəliyyə Arranda yer adıdır və Pers şahlarının salnamələrində

də də onların adı çəkilir. (Yakut-al-Xamavi. Mudjam al-Buldan. T II, 1983. Səh. 127)

Barşəliyyə adı Barseli adının ərəb dilindəki fonetik şəklidir.

Qədim dövrlərdən etibarən özünü müstəqil el kimi idarə edən, sonradan Gəncə bəylərbəyliyi bir hissəsi olan Borçalı eli Qacarların Ziyadoğulları qolunun idarəsində idi. Nadir xan onun hakimiyyətini tanımayan Ziyadoğullarını cəzalandırmaq üçün tarixi bir yanlışlığa imza ataraq Borçalını Gəncə bəylərbəyliyindən ayıraraq 1736-cı ildə idarəsini Əfşar dövlətinin tabeliyində olan Kartli-Kaxeti çarına vermişdir.

Gürcü etnoniminin mənası da çox maraqlı doğuran bir məsələdir. Bu adın mənası müxtəlif şəkillərdə izah olunur. Fransız Mari Brosse "gürcü" etnoniminin iddia edildiyi kimi Müqəddəs Georqun adından deyil, Kur/Kür çayının adından yaranması versiyasına üstünlük verir. Brosse Aqvan və ya Alban adının mənasının ermənicə "şirin" demək oldu-

zan, Bars, Aqvan, Qarqar, Saqartilər turanlı tayfaların yaşadıkları ölkələr və onların yaratmış olduqları bəylik dövlətləri idilər.

B.Landsberqer, F.Hommel, A.Unqnad və digər assuroloqlar Zaqros dağları bölgəsində mövcud olan digər bəylik dövlətləri ilə yanaşı Padan və Aqvan/Alman dövlətlərinin də adını qeyd edirlər.

Ön Asiyada Quzan və ya Qurzan adında iki ölkə mövcud idi. Biri indiki Suriya-Türkiyə sərhəddində yerləşən Tell-Halaf adlı xarabalıqların yerində əsl adı Quzan olan Habur çayının sahilində yerləşirdi, digəri isə Urmiyə gölünün quzey-batısında Qızıl Üzən çayının sahilində yerləşirdi. Habur çayı ətrafında yerləşən Qu-

zən, Bars, Aqvan, Qarqar, Saqartilər turanlı tayfaların yaşadıkları ölkələr və onların yaratmış olduqları bəylik dövlətləri idilər. B.Landsberqer, F.Hommel, A.Unqnad və digər assuroloqlar Zaqros dağları bölgəsində mövcud olan digər bəylik dövlətləri ilə yanaşı Padan və Aqvan/Alman dövlətlərinin də adını qeyd edirlər.

Mari Brosse yazır ki, Azərbaycan gələn Nimrud burda yerləşdi və sonra özünün 60 nəhəng başçılığı ilə böyük bir ordunu Torqamın övladlarının üzərinə göndərdi. Namri Barsın sami dilindəki adıdır. Bibliyada yazıldığına görə Nimrud Sinnarda və Sumerdə dünyada ilk imperatorluğun əsasını qoymuşdur. Nimrud sami dilindən tərcümədə Bars deməkdir. Avropanın bir

zan şəhəri e.q. II minilliyin ortalarında Hurrilərin paytaxtı olmuşdur. Sonradan burda arameylər yerləşmişlər. E.q. VIII əsrdə Quzanı işğal edən Assuriya İsraildən yəhudilərin bir qismini gətirib burda yerləşdirmişdi. Yəqin ki, Assuriyanın zülmündən xilas olmaq üçün Quzan əhalisinin bir qismi köçərək Kiçik Asiya'nın şimal ərazilərində yerləşmişlər.

İlk öncə İranlı arilərin şərqdən gələrək Zaqros dağları yaylalarında məskunlaşması nəticəsində bu ərazidə yaşayan yerli turanlı tayfaların bir qisminin öz ərazilərini tərk edərək şimala doğru köçlərinə səbəb olmuşdur. Bu bəylik dövlətlərinin məruz qaldıqları ikinci köç dalğası Assuriya qoşunlarının bu dövlətləri özələrinə təbə etmək üçün təşkil etdikləri çoxsaylı hərbi yürüşlərin təzyiqi altında baş vermişdir.

Yunan əfsanəsinə görə də Gürcü dilində pələng Vepkhvi deməkdir, qurd Mqeli deməkdir. Rustavelinin əsəri kimi təqdim edilən "Pələng dərisi geymiş pəhləvan" əsəri əslində Barsillərin

çox tarixçiləri Nimrudun mənşə etibarını turanlı olduğunu təsdiq edirlər.

Gürcüstanın İberiya adlanan ərazisinin də tarixi öntürklərin ibər boyu ilə əlaqədardır. İber sözü mənşə etibarını İber adından yaranmışdır.

Tiberlər Kiçik Asiyanın mərkəzində məskunlaşmış turanlı tayfalar idi. Tiber adı sumer mənşəsinə malikdir. Bad-Tibira şəhəri Sumerdə Urukun yaxınlığında bir şəhərdir. Tufan nəticəsində Tiberlərin bir hissəsi digər sumer tayfaları birlikdə Mesopotamiyadan şimaldakı ərazilərə köçüb yerləşmişdilər. Əsas peşələri dəmirçilik və dəmir emalı olan tiber/iberlər Anadoluda dəmirçiliklə məşğul olmuşlar. Bibliyada adı çəkilən Tubal tayfası Tiber adının dəyişik fonetik şəklidir. Gürcüstanda yerləşən iberlər Tiberlərin bir hissəsidir və burdakı dağlıq ərazilərdə metal emalı və dəmirçiliklə məşğul olan xalq idi. Yunanlar Tiberləri İber adlandırdılar...

(ardı gələn sayımızda)